

¹⁵ Kurinna T. M. Z vytokiv blahodiinosti ta osvity yevreiskyykh hromad v Ukraini u KhIKh – na pochatku KhKh st. / T. M. Kurinna // Problemy istorii Ukrainy KhIKh – pochatku KhKh st. – Vyp. KhI: holov. red. O. P. Reient. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2006. – S. 261.

¹⁶ Deivis N. Bozhe ihryshche: istoriia Polshchi / Norman Deivis; per. z anhl. P. Tarashchuk. – K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovu», 2008. – S. 189.

¹⁷ Myller A. Ymperyia Romanovykh y natsyonalizm: esse po metodolohyy ystorycheskoho yssledovanyia / A. Myller. – M.: Novoe lyteraturnoe obozrenye, 2006. – S. 64.

¹⁸ Tykhonov A. K. Katolyky, musulmane y udey Rossyiskoi ymperyy v poslednei chetverty KhVIII – nachale KhKh v. – 2-e yzd., yspr. y dop. – S.Pb.: Yzd-vo S.-Peterburhskoho un-ta, 2008. – S. 134.

¹⁹ Polnoe Sobranie Zakonov Rossyiskoi Ymperyy. Sobranie pervoe. – T.KhKhVIII. – 1804– 1805. 21547. Dekabria 9. Vysochaishe utverzhdennoe Polozheniye. – Ob ustroistve evreev. Ymennyi, dannyi Senatu. – S.Pb.: Typohrafiya II otdeleniia Sobstvennoi Eho Ymperatorskoho Velychestva Kantseliaryy, 1830. – S. 731.

²⁰ Myller A. Ymperyia Romanovykh y natsyonalizm: ese po metodolohyy ystorycheskoho yssledovanyia. – S. 108.

²¹ Beauvois D. Szkolnictwo polskie na ziemiach litewskoruskich. 1803–1832 / D. Beauvois. – T. II. Szkoły podstawowe i średni. – Lublin, 1991. – S. 264.

²² Kowalski F. Krzemieniec i kremieńczanie w latach 1819–1823 / F. Kowalski // Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego / Pod redakcją S. Makowskiego. – Warszawa, 2004. – S. 519–520.

²³ Sorkina I. Miastýchki Belarusi u kantsy KhVIII – pershai palove KhIKh st. – S. 279.

²⁴ Tsynberh Y. Ysaak Ber Levynzon y eho vremena / Y. Tsynberh // Evrey v Rossyiskoi ymperyy KhVIII – KhIKh vekov: Sb. trudov yevreiskyykh ystorykov: uchebn. posobyie dlia uchyt. evr. shkol y studentov evr. un-tov. – M., Yerusalyim. – S. 449.

²⁵ Boichenko V. Yevrei v istorii Umanshchyny (polikulturnyi aspekt) / V. Boichenko // Kraieznavstvo Cherkashchyny. – 2004. – № 7: Spetsvyypusk; red. kol.: V. M. Melnychenko ta inshi. – K.: Nauk. svit, 2004. – S. 45–52.

УДК 394.6 (477) «19/21»

© Анна Кудінова
(Київ)

**«ПЕРЕКУПКИ» І «СИДУХИ»
В УКРАЇНСЬКІЙ ЯРМАРКОВІЙ КУЛЬТУРІ:
ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ
ЕТНОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)**

Авторка проаналізувала причини та особливості професійних занять «перекупок» і «сидух», асортимент їх продукції на українських ярмарках, стрій, взуття і прикраси, які вони носили, побутові умови, їх поведінку, ставлення одне до одного та у суспільстві, їх стосунки з іншими ярмаркувальниками. Дослідниця простежила їх вплив на українське традиційне і сучасне суспільство, а також

місце і роль в українській ярмарковій культурі ХІХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: ярмарок, ярмаркова культура, перекупка, сидуха, сидюха, горщик з вугіллям.

А. Кудінова
(Київ)

**«ПЕРЕКУПКИ» И «СИДУХИ»
В УКРАИНСКОЙ ЯРМАРОЧНОЙ
КУЛЬТУРЕ: ТРАДИЦИИ И
СОВРЕМЕННОСТЬ (ПО МАТЕРИАЛАМ
ПОЛЕВЫХ ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ)**

Авторка проаналізувала причини та особливості професійних занять «перекупок» і «сидух», асортимент їх продукції на українських ярмарках, одяжку, обуть і украшення, котрі вони носили, побутові умови, їх поведінку, стосунки до інших учасникам ярмарку. Дослідниця проследила їх вплив на українське традиційне і сучасне суспільство, а також місце і роль в українській ярмарочній культурі ХІХ – початку ХХІ вв.

Ключевые слова: ярмарка, ярмарочная культура, перекупица, сидуха, сидюха, горшок с углем.

A. Kudinova
(Kyiv)

**THE «PEREKUPKY» AND «SYDUKHY»
IN UKRAINIAN FAIR TRADE CULTURE:
TRADITIONS AND MODERNITY (BASED
ON ETHNOGRAPHIC RESEARCH)**

The problem of complex scientific historical or ethnological analysis «perekupka» (plural form – perekupky) and «sydukha» (plural form – sydukhy) in the Ukrainian fair trade culture of the 19th – the early 21st centuries was not precisely reflected in the texts of historians, ethnographers, anthropologists, economists, culture researchers or statist. Thus, we can base on some individual work papers with partial mentioning of perekupka and sydukha, among which deserving attention are the scientific explorations of Illia Shulga, and Larysa Havrysh. Integrated fundamental scientific work on problems perekupka and sydukha is not created today. Large number of materials concerning perekupka and sydukha are contained in the works of classical Ukrainian literature. The scientific value of these materials is that classical authors-writers were direct participants, witnesses or interviewers at traditional Ukrainian fairs.

Perekupka is a female dealer who was engaged in wholesale or retail trade on fairs or in everyday life among the population of a particular settlement herself (or their family members, who were craftsmen) by produced or acquired from someone completely finished or semi-products or women's accessories received abroad from their relatives.

Sydukha is a female dealer who traded at the fair by prepared dishes, cooked of pork or horseflesh (bred by trader's own household or purchased from peasants for its further processing or sale in already prepared form).

In the process of field ethnographic expeditions we have found that in such ethnic region as Podillia, perekupky were daughters or wives of artisans, who engaged in manufacturing footwear or other craft products. Respondent Kateryna Dyhas explains it due the presence in their ownership start-up capital (or ready products for marketing. – A.K) required for the initial purchase of the products and its sale at the fair. There was a case of manufacturing wax wedding wreaths by perekupka-saler not only its selling at the fair in the Yaltushkiv village, Bar district, Vinnytsia region, but at home too. Despite the fact that she manufactured her product with one's own hands, she was designated by the term perekupka. This was because perekupky traded by rare, scarce, little widespread goods to which the wax wedding wreaths belonged. During Soviet period the term spikuliant («speculator») was much extended. This term designate traders who sold so-called 'scarce' goods which were not available in sufficient quantities for satisfaction the population needs.

Upon entering the fair perekupky had constant trading place in the first or in the first few rows, sat at the counter on the bench, or wore their goods among trading rows, in winter time they put under their skirts the pots of hot charcoal in order to its own heating (This fact of their professional activities has entered into Ukrainian folklore as phrase «sit and split like cabbage similar to perekupka!»). – A.K).

Among the products range offered by perekupky our respondents from Podillia called neck-clothes, women's jewelry, downy scarves. Little information about clothing, shoes, jewelry, hairstyles, makeup, that is concerning perekupka appearance. This problem in turn is explained due to the fact that the interviewed respondents by us in the course of field ethnographic research provide information about perekupka, heard from their family members (parents and grandparents) or old inhabitants, or they were directly participants or witnessed of fairs in childhood. For example, a special scientific weight to our investigation has testimonies of respondents Kateryna Dovha from Cheremoshne village, Pohrebyshche district, Vinnytsia region and Elisa Lukaniova from Yaltushkiv village, Bar district, Vinnytsia region.

The respondent Kateryna Dovha who in childhood with her mother witnessed the Spychynetsky Fair, had argued that perekupky were dressed in long wide skirt, tied a kerchief on their head.

A rough cloth kerchief 'otynka' is put on the shoulders and tied on the back, while girdling perekupka's chests under her arms and somehow served as the «waistcoat». «There were exits, and then, by some way, was dressed on like nowadays plaids, but at that time

they said «otynka» [is a sort of rough cloth great kerchief]'. The present-day perekupky at the revival Fair in the village Great Sorochyntsi, Poltava region had elements of traditional Ukrainian order dressed on, namely wreaths with ribbons or without ones, a shirt-vyshyvanka, ornamented with embroidered belt on skirts and jeans trousers, women's jewelry (red koral earrings, necklaces, koral bracelets).

Not all perekupky were dressed in Ukrainian national order or some of its elements, or used stylized costume in imitation to traditional folk clothes or were dressed according to modern Ukrainian village fashion.

Every perekupky tried in every way to attract customers to the counters with products in order to quickly and successfully selling. To do this, they used the following methods: praise their range of goods, press an invitation on potential customers, sometimes, in some cases used the price of a particular product, and they often argued among themselves, «quarrel» for that actions (they even could to «pochubytys/fought using pull for hair» – A.K).

The Perekupky as a kind of everyday traders under the name «peculators» or «spikuliants» functioned on the territory of Bilopolsky district, Sumy region and in Zaporizhia during Soviet period. Still nowadays in Dryzhyna Hreblia village, Kobelyatsky district, Poltava region interrogated respondents use the following terms: «speculator», «spikulyant» «perekupka», «sit and split like cabbage similar to perekupka!

Special material requirements on who could be «sydukha» or «sydushyty» during our respondents interrogation have not found. Regarding gender belonging this craft could carry both men and women, but the majority of interviewed respondents stated that «sydushyly» mainly women of elderly» age. That is why in Podillia villages still nowadays prevails name such as «Baba-sydukha» or «Baba-sydiukha».

So far as the sydukhy traded sitting on the ground, we can conclude that this fact served to further emergence and existence of their professional titles. «They were sitting. In the case of cold weather they put hot coals in pots under their skirts».

Sydukhy like perekupky used reception asking customers «Welcome! Try to taste! Cut into slices, in order to taste by bigger customers. It was necessarily».

Respondent Elisa Lukaniova proposed own remembrance of the sudiukhy appears «Such a long wide skirt. It is clear in case of cold that it had to put hot pot under the legs, therefore it is clear the skirt should be wide and long. ...Here. These great kerchiefs were thrown on the shoulders... With tassels! Plaid! ...Abundant wide skirt! Long!» Depending on the season sydiukhy put on a skirt of gossamer or rough cloth, differed by the color spectrum and among their decorations we have managed to record during interview with respondent Elisa Lukaniova «koral» and red earrings in the crescent form.

Therefore, perekupky and sydukhy were mostly married women. The population centres under study,

give an excellent evidence of peasants and little town residents sydushyl, where fairs were held. If perekupky dealt by ready goods the purchased from other people in order to sale them at the fair, the sydukhy bought up raw materials [e.g. pigs, horses] for cooking dishes in order to sale at fairs. The main perekupky supply routes of products were distinguished such ways as the sale of craft products made by the perekupky family members (husbands, fathers, brothers); things sent from relatives who have emigrated for permanent residence abroad (so-called 'humanitarian aid'). The Sydukhy together with their families or personally bred pigs and horses in a private home farm, or bought animals from peasant households for the cooking and marketing sausage, blood sausage, rubtsi at the fair. In the mid-20th century if perekupky fully dressed in the Ukrainian national order or had a separate sample dressed its elements, but sydukhy did not follow the national order and dressed according to their opportunities, wealth, and Soviet fashion style. Both perekupky and sydukhy on Podillia constantly identified trading places in one or in several rows on the first trade fair square in the middle of the 20th century, but in early 21st century some of them also had regular trading places in the Over-Dnieper region and at the present-day Sorochynskiy Fair.

Keywords: fair, fair culture, perekupka, syduha, sydiuha, pot with

На українських ярмарках торгівлею займалися не лише селяни чи ремісники, але й торговці, які, власне, збували повсякденну й рідкісну, так звану «дефіцитну», придбану в когось готову чи куплену з метою її подальшої переробки продукцію, тобто перепродували її. Власне історико-етнологічний аналіз асортименту продукції та шляхи його придбання, а також одягу, взуття, прикрас, побутових умов та харчування, їхня професійна мова дозволять нам комплексно дослідити українську ярмаркову культуру в традиційному та сучасному зрізах осмислення упродовж ХІХ – на початку ХХІ ст.

Проблема комплексного наукового історичного чи етнологічного аналізу «перекупок» та «сидух» в українській ярмарковій культурі ХІХ – початку ХХІ ст. не знайшла відображення в працях учених істориків, етнографів, етнологів, економістів, культурологів чи статистів. Так, для прикладу, на сьогодні ми можемо спиратися лише на окремі поодинокі праці, де частково відображено проблему «перекупок» і «сидух» в системі традиційної і сучасної української ярмаркової культури, серед яких вартими наукової уваги є наступні: «Соціально-економічне становище Закарпаття в другій по-

ловині ХVІІІ ст.» І. Шульги¹, «Способи збуту гончарних виробів майстрами м. Глинськ Роменського повіту Полтавської губернії наприкінці ХІХ століття» Л. Гавриш². Комплексна фундаментальна наукова праця, присвячена проблемам перекупок чи сидух на сьогоднішній день не створена. Досить значна кількість матеріалів про перекупок та сидух міститься у творах класичної української художньої літератури. Наукова цінність цих матеріалів полягає в тому, що класичні автори-письменники були безпосередніми учасниками традиційних українських ярмарків, свідками цих торгів чи опитували учасників-респондентів тих ярмарків, у результаті чого зафіксовану ними інформацію вони відобразили у своїх творах художньої літератури. Інколи такими письменниками були власне учені-етнографи чи їхні родичі.

Метою проведення нами нашого скромного наукового дослідження є ґрунтовний етнологічний науковий аналіз діяльності перекупок і сидух в українській традиційній і сучасній ярмарковій культурі та повсякденному житті. Поставлена мета вимагає вирішення наступних наукових завдань:

- визначити коло осіб, стать та суспільну верству населення, які могли займатися перекупництвом та сидущінням;
- з'ясувати і проаналізувати терміни «перекупка» та «сидуха»;
- дослідити місця та манеру торгівлі і спілкування ярмаркувальників цього виду, їх асортимент, шляхи потрапляння до них товару;
- виокремити та розглянути особливості одягу, взуття, прикрас.

Для здійснення вдалого ґрунтового наукового аналізу нами було вирішено з'ясувати визначення термінів «перекупка» та «сидуха» («сидюха»), отриманих у процесі проведення польових етнографічних експедицій.

Так, під поняттям «перекупка» опитані нами в процесі проведення польових етнографічних експедицій на Поділлі, Наддніпрянщині та Слобожанщині респонденти розуміють особу чи осіб жіночої статі, які займалися оптовою торгівлею на ярмарках або серед населення окремого населеного пункту власноруч (або родини їх членами, що були ремісниками) виробленою або придбаною у когось повністю готовою чи

напівготовою продукцією або товаром, отриманим із-за кордону від своїх родичів, чи продукцією.

Під терміном «сиду́ха» або «сидю́ха» опитані нами респонденти розуміють власне торговця жіночої статі, який торгував на ярмарку готовими стравами, приготованими зі свинини (власноруч вирощеної самим торговцем в домашніх умовах у власному господарстві чи закупленої у селян з метою її подальшої переробки чи продажу уже приготованої продукції).

У процесі проведення польових етнографічних експедицій нами було встановлено, що на Поділлі, в Подільській губернії, перекупками були дочки або дружини ремісників, які займалися виготовленням взуття чи іншої ремісничої продукції. Респондентка К. М. Дигас пояснює це наявністю в цих жінок стартового капіталу, необхідного для початкової закупівлі товару і його подальшого продажу на ярмарку³. Був випадок виготовлення продавчиною-перекупкою весільних віночків з воску та їх продаж нею не лише на ярмарку в с. Ялтушків Барського району Вінницької області те, що вона виготовляла свій товар власноруч, її все одно називали терміном «перекупкою». Це пояснювалося тим, що перекупки торгували рідкісним, дефіцитним, малопоширеним товаром, до якого належали і весільні віночки з воску. За радянських же часів широкого вжитку набув термін «спікулянт» («спекулянт»). Ним називали торговців, які продавали так звані «дефіцитні» товари, яких не було у продажу в достатній кількості для задоволення потреб населення.

Перекупки, як і решта ярмаркувальників, мали на ярмарковій площі постійне, чітко встановлене місце, яке розташовувалося на вході в ярмарок у першому чи в перших кількох рядах⁴.

Так, для прикладу, перекупки за наявності постійного торговельного місця на ярмарковій площі або сиділи за прилавком на лавці, або носили свій товар по ярмарковій площі поміж торговельними рядами. Узимку перекупки сиділи на ярмарку так само на лавці за прилавком, але під ноги під спідницю ставили горщик із гарячим чи теплим вугіллям для свого власного обігріву. Цей факт із професійної діяльності перекупок увійшов в український фольклор у вигляді фразеологізму «Сів, розкапустився, як перекупка!»⁵.

Серед асортименту пропонованої перекупками продукції наші респонденти з Поділля називають хустки та жіночі прикраси⁶, пухові хустки⁷.

Досить скупими є відомості про одяг, взуття, прикраси, зачіски, макіяж, тобто про зовнішній вигляд перекупок. Ця проблема, у свою чергу, пояснюється тим, що респонденти, яких ми опитали у процесі проведення польових етнографічних досліджень, надавали нам інформацію про перекупок, почуту ними від членів їхніх родин (батьків, дідусів, бабусь) чи старожилів. І лише незначна частина опитаних нами людей надала потрібну нам інформацію, будучи безпосередніми учасниками або свідками ярмарків у дитячі роки. Так, наприклад, особливу наукову вагу мають для нашого наукового дослідження свідчення респондентки К. Довгої із с. Черемошне Погребищенського району Вінницької області та Е. Луканьової із с. Ялтушків Барського району Вінницької області, які разом зі своїми батьками чи іншими членами їхніх родин або ж самостійно були безпосередніми учасниками чи спостерігачами-відвідувачами на ярмарках у дитячі роки.

У результаті проведення польових етнографічних експедицій нами було встановлено, що у с. Спичинці Погребищенського району Вінницької області перекупки не мали спеціального костюма, призначеного саме для торгівлі на ярмарку. Так, опитана нами респондентка К. Довга, яка разом зі своєю мамою в дитинстві була очевидцем Спичинецького ярмарку, стверджує, що перекупки були вдягнуті в довгу широку рясну спідницю, зав'язані хусткою на голові. «Вони вдягнуті були от завжди, як мали накинута на плечі шерстяну хустку, як ті, що от продавали пиріжки чи цукерки, чи тіки чогось воно тоді ж спідниці були чогось тіки довгі, ну, рясні, а в них такі ті, широка, добра, рясна спідниця і вона довго. Ця спідниця і за вони були запнуті в хустці не так, як усі, а наперіть. Завжди отак, як кажуть бабки назад оця хустка така була за-запнута. І чогось в дуже багатьох була, пам'ятаю, що шерстяна хустка велика була на плечах»⁸.

Наодягнута на плечах груба сукняна хустка «отинка» зав'язувалася на спині, обперіючи при цьому груди перекупки попід руками і певним чином виконувала роль «жилетки». «Були виходи оці хустки, а потім тако, як було одіте зараз пледи, а туді каза-

ли «отинка» – отака груба сукняна велика хустка»⁹. Сучасні перекупки, які торгували бубликами на відродженому Сорочинському ярмарку в с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області, мали елементи традиційного українського строю, а саме віночки зі стрічками або без стрічок, сорочки-вишиванки, орнаментовані вишивкою пояси на спідницях та джинсових брюках, жіночі прикраси (червоні коралові сережки, намисто-коралі, браслети з коралів).

А ось перекупка, яка продавала цукерки-льодяники, розносячи їх поміж торговельних рядів у лозових кошиках, була вдягнута в звичайну сучасну сукню та гумові черевички без жодних елементів українського національного строю.

Отже, ми бачимо, що не всі перекупки були вдягнуті в національній українській стрій чи окремі його елементи, або використовували

стилізований під традиційний народний одяг костюм, або були вдягнуті відповідно до сучасної української сільської моди.

З метою швидкого та успішного продажу свого товару кожна перекупка усіляко намагалася привабити покупців саме до свого товару і прилавку з продукцією. Для цього вони використовували наступні методи: похвалу свого асортименту товару, зазивання потенційних покупців, інколи в окремих випадках вдавалися до зниження ціни на той чи інший товар, за що дуже часто сперечалися між собою, «лаялися» (і навіть могли «почубитися»). «А хусток же було тоді, де купив, це дуже велика розкіш. Перекупки винесли чи хтось. Ці хустки ж так гарно. Вони їх розвішували, щоб тіки заходиш в цей базар, такі в очі всі падають вони, бо ж кожна дівчина мріяла про ту хустку. Зараз їх не треба, лежать. Тоді дуже було хотілося

Сучасні перекупки, що продають бублики на Сорочинському ярмарку в с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області. Розташовані при вході на ярмаркову площу за межами ярмарку. Фото автора Кудінової А. Г. від 19 серпня 2015 року.

дівчатам. Австрійські, австрійські стрічки, казали, продавалися стрічки...»¹⁰.

Перекупки як вид повсякденних торгівців під назвою «спікулянти» чи «спекулянти» функціонували у період входження сучасної України до складу СРСР на території Білопільського району Сумської області та в м. Запоріжжі¹¹. До нашого часу у с. Дрижина Гребля Кобеляцького району Полтавської області серед опитаних нами респондентів вживаються наступні терміни: «спекулянт», «спікулянт», «перекупка», «сів, розкапустився, як перекупка». На сучасному, відродженому радянською владою, Сорочинському ярмарку нами було зроблено цілий ряд фотографій сучасних «перекупок», які торгували в'язками бубликів на постійних торговельних місцях по всій території Жабокрицького майдану, де проводиться цей торг у с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області.

Також вони розносили цукерки-льодяники поміж ярмарковими рядами.

У процесі проведення нами польових етнографічних досліджень на Поділлі, серед опитаних нами респондентів було зафіксовано терміни «сиду́ха» та «сидю́ха». Так, у с. Ялтушків Барського району Вінницької області, згідно з наданими інформаторами свідчень, цією назвою позначали переважно

Сучасна перекупка, що розносить та продає у лозовому кошику цукерки-льодяники по всій території ярмаркової площі на Сорочинському ярмарку в с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області. Постійного торговельного місця в торговельному ряду не має. Фото автора Кудінової А. Г. від 19 серпня 2015 року.

жінок-торговок, які займалися скуповуванням у селян і власноруч вирощеної свинини, та її переробкою на готові страви (домашня ковбаса, кров'янка, рубці та ін.), які потім продавали на ярмарках. Власне, саме це ремесло у досліджуваних нами селах називалося «сиду́шити» чи «сиду́шіння»¹². У с. Дашів Іллінецького району Вінницької області цією справою займалися батьки нашої респондентки Люткіної Ю. І., але таких термінів щодо цих ярмаркових торгівців ані сама респондентка, ані місцеві жителі не вживали¹³.

У с. Вищеольчедаїв Мурованокуріловецького району Вінницької області терміном «сиду́ха» місцеві жителі, згідно зі свідченнями нашої респондентки Романевич О. Й., позначали сидячих на землі торгівців жіночої статі, які торгували розкладеними просто неба на землі різними видами товарів¹⁴. Переважна більшість опитаних нами респондентів під час проведених польових етнографічних експедицій на Поділлі стверджувала, що сидухами у них називали саме ярмаркових торгівців жіночої статі зрілого чи літнього віку, які вирощували власноруч у своїх домашніх приватних селянських господарствах свиней або скуповували їх у односельців чи жителів довколишніх населених пунктів для приготування готових страв і їхнього збуту на ярмарках. Так, у с. Ялтушків Барського району Вінницької області респондентка Луканьова Е. Т. згадувала, що сидухи купляли не лише свиней, але і коней для приготування та продажу страв на ярмарку¹⁵.

Особливих матеріальних вимог щодо того, хто міг бути «сиду́хою» чи «сиду́шити», нами під час опитування респондентів не було виявлено. Щодо гендерної приналежності, то цим ремеслом могли займатися як чоловіки, так і жінки, але більшість опитаних нами на Поділлі респондентів зауважують, що «сиду́шили» переважно жінки «зрілого» чи «літнього» віку. Саме тому у подільських селах і досі побутує така назва, як «баба-сиду́ха» чи «баба-сидю́ха».

У с. Ялтушків Барського району Вінницької області на ярмарку нам вдалося зафіксувати наступний опис одягу сидух: «Я знаю, що колись «сиду́хи». «Сиду́хи» ми їх називали. А, та це ці, що продавали м'ясні вироби, ну, варили це. Свині купляли і коні. І переробляли на продукцію. Й продавали на базарі»¹⁶.

Оскільки сидухи торгували сидячи прямо на землі, ми можемо зробити висновок про те, що це і послугувало у подальшому появі та побутуванню їхньої професійної назви. «От вони сиділи. Як було холодно, горщик з вугіллям під спідницею»¹⁷.

Як стверджує Луканьова Е. Т., у с. Ялтушків Барського району Вінницької області сидухами були місцеві жительки: «...хто біля базару живе, то це «сидушили»»¹⁸.

Сидухи для вдалого збуту своєї продукції використовували прийом «припрошування» покупців: «Ну, зайдіть! Попробуйте!». Нарізали кусочками, щоб було, що пробувати. Це обов'язково»¹⁹.

У процесі польових етнографічних досліджень нам вдалося зафіксувати опис костюма сидух того часу: «Ну, в основному спідниця і шось»²⁰. Респондентка Луканьова Е. Т., будучи свідком і учасником ярмарку середини ХХ ст., подала такий власний спогад про зовнішній вигляд «сидух» на ярмарку того часу в с. Ялтушків Барського району Вінницької області: «Така спідниця довга широка. Це ясно, що, якщо було холодно, то треба було той горщик поставити собі під ноги чи де, то ясно, що вона повинна бути широка й довга. ...От. Такі хустки були великі, на плечі накидали... З китичками! В кліточку! ...Рясна широка спідниця! Довга!»²¹. Залежно від пори року, сидухи вдягались у спідницю з тонкої чи грубої тканини. Також спідниці сидух різнилися своєю кольоровою гамою: «Як в кого. Були в кліточку. Були ці, що «шотландки» називають їх. І однотонні були. Так! Так! Так! Такі були... Ну, більшість темного.»²². Як головний убір сидухи переважно вдягали зав'язану під бороду хустку. Серед прикрас, які вони носили на ярмарку, що нам вдалося зафіксувати під час інтерв'ювання респондентки Луканьової Е. Т. наступні: коралі, сережки у вигляді півмісяця червоного кольору (досить часто сережки були срібними, рідше золотими, що визначалося рівнем матеріального достатку тієї чи іншої сидухи)²³.

Відомості про транспорт, побутові умови у повсякденному та ярмарковому, тобто професійному, житті серед опитаних нами респондентів відсутні, що, у свою чергу, пояснюється постійним місцем проживання сидух із родинами поблизу ярмаркової площі в їхньому населеному пункті.

Таким чином, перекупками і сидухами були переважно одружені жінки зрілого чи літнього віку. У досліджуваних нами населених пунктах сидушили селянки та жительки містечок, де проводилися ярмарки. Якщо перекупки торгували готовими товарами, купленими в інших людей для збуту на ярмарку, то сидухи скупляли сировину – свиней та коней – для приготування страв і їхнього продажу на ярмарках. Серед основних шляхів постачання товару у перекупок було виокремлено продаж ремісничої продукції, виготовленої членами родини перекупки (чоловіки, батьки, брати); надіслані речі від родичів, які емігрували на постійне місце проживання за кордон (так звана «гуманітарна допомога»). Сидухи ж разом зі своїми родинами або власноручно вирощували свиней та коней у приватному домашньому селянському господарстві, або закупували цих тварин у селян для приготування та збуту на ярмарку домашньої ковбаси, кров'янки, рубців. У середині ХХ ст. якщо перекупки повністю вдягалися в національний український стрій чи мали на собі вдягнуті окремі вибірккові його елементи, то сидухи національного строю не дотримувалися і вдягалися відповідно до своїх матеріальних можливостей, статків, та стилю одягу радянської моди. І перекупки, і сидухи на Поділлі мали постійно визначені торгові місця в одному чи в кількох перших торговельних рядах на ярмарковій площі у середині ХХ ст., а на початку ХХІ ст. окремі з них на Наддніпрянщині мають свої константні торгові місця і на сучасному Сорочинському ярмарку.

¹ Shulha I. H. Sotsialno-ekonomichne stanovyshe Zakarpattia v druhii polovyni XVIII st. / I. H. Shulha. – Uzhhorod: Uzhhorodskiy derzhavnyi universytet, 1962. – 182 s. – S. 160; 161.

² Havrysh L. Sposoby zbutu honcharynykh vyrobiv maistramy m. Hlynsk Romenskoho povitu Poltavskoi hubernii naprykintsi KhIKh stolittia / L. Havrysh // Etnichna istoriia narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats. – Vypusk 34. – K.: UNISERV, 2011. – 142 s. – S. 80-83.

³ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lystopada 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebshchenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

⁴ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lystopada 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebshchenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.; Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lystopada 2015 roku vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

⁵ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 29 lystopada 2014 roku vid Skoriak Nadii Vasylivny v s. Dryzhyna Hrebliia Kobeliatskoho raionu Poltavskoi oblasti 12 liutoho 1958 roku narodzhennia.

⁶ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

⁷ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

⁸ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

⁹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

¹⁰ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

¹¹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 27 chervnia 2015 roku v s. Bobryk Bilopil'skoho raionu Sum'skoi oblasti vid Pohoriloi Kateryny Mykhailivny 19 lystopada 1949 roku narodzhennia.

¹² Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

¹³ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 2 zhovtnia 2015 roku v s. Dashiv Illinetskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lotkinoi Yulii Ivanivny 12 travnia 1924 roku narodzhennia.

¹⁴ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 1 chervnia 2007 roku v s. Vysheolchedaiv Murovanokurylovetskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Romanevych Oleny Yosypivny 26 veresnia 1951 roku narodzhennia.

¹⁵ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia.

¹⁶ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

¹⁷ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

¹⁸ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

¹⁹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

²⁰ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

²¹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

²² Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

²³ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

УДК: 94(477):502.8

© Олена Гайдукевич
(Івано-Франківськ)

© Наталія Концур-Карабінович
(Івано-Франківськ)

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА ОХОРОНА ПРИРОДИ ГАЛИЧИНИ

Стаття висвітлює важливий аспект різнобічної діяльності митрополита Андрія Шептицького – охорону природи Галичини. Автор доводить, що природоохоронна діяльність митрополита була спрямована на посилення процесів національного відродження в краї, мала неабияке значення для утвердження власної гідності галичан, вела до неуцільного розширення їх духовного світогляду. У статті наведено ряд архівних документів, що засвідчують факти природоохоронної діяльності митрополита на теренах Галичини в 1930-1940 р.р.

Ключові слова: природоохоронна діяльність, заповідники, вікові дерева, природні багатства, українська спільнота Галичини.

Е. Гайдукевич
(Івано-Франківськ)

Н. Концур-Карабінович
(Івано-Франківськ)

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ И ОХРАНА ПРИРОДЫ ГАЛИЧИНЫ

Статья освещает важный аспект всесторонней деятельности митрополита Андрія Шептицького. Автор доводит, что природоохранная деятельность митрополита была направлена на усиление процессов национального возрождения в крае, имела важное значение для утверждения собственного достоинства галичан, вела к расширению их духовного мировоззрения. В статье приведены архивные материалы, которые свидетельствуют о природоохранной деятельности митрополита на территории Галичины в 1920-1940 г.г.

Ключевые слова: природоохранная деятельность, заповедники, вековые деревья, природные богатства, украинцы Галичины.

О. Haydukevych
(Ivano-Frankivsk)

N. Kontsur-Karabinovych
(Ivano-Frankivsk)

METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKYI AND NATURE PROTECTION OF HALYCHYNA

The article highlights an important aspect of many-sided activity of Metropolitan Andrey Sheptytskyi – environment protection of Galicia. The author proves that environmental protection of the metropolitan was